

अध्याय 2

**ग्रन्थ लेख्ने ध्येय, कार्यारम्भमा असमर्थता
तथा साहस, गरमागरम बहस, अर्धपूर्ण
उपाधि, हेमाडपन्त गुरूको आवश्यकता ।**

गत अध्यायमा ग्रन्थकारले आफ्नो मौलिक ग्रन्थ श्रीसाई सच्चरित्र (मराठी भाषामा) ग्रन्थ रचना कार्य आरम्भ गर्न प्रेरणा मिलेको कारण उपर प्रकाश पारेको थिए । अब उनी ग्रन्थ पढ्न योग्य अधिकारीहरू र त्यस्तै अरु विषयको यस अध्यायमा विवेचना गर्दछन् ।

ग्रन्थ लेख्नाको कारण :-

हैजा रोगको प्रकोपलाई पीठो पिनाएर बाहिर फेंकी कसरी रोक्नु भयो तथा त्यसको जरे उखाडिदिनुभयो भन्ने बारेको बाबाको यो लीलालाई पहिलो अध्यायमा नै उल्लेख गरी सकिएको छ । मैले अरु लीलाहरू पनि सुनें जसबाट मेरो हृदयलाई अत्यन्त आनन्द भयो र अनि यही आनन्दको स्रोत काव्य (कविता) रूपमा प्रकट भयो । मैले यी महान् आश्चर्यपूर्ण लीलाहरूको वर्णन बाबाका भक्तहरूको निमित्त मनोरन्जक तथा शिक्षाप्रद सिद्ध हुनेछ र साथै उनीहरूको पाप पनि समूल (जरेदेखि) नष्ट हुनेछ भन्ने पनि सोचें । यसैले मैले बाबाको पवित्र जीवनगाथा र मधुर उपदेशहरूलाई लेख्न आरम्भ गरिदिएँ । श्री साईको जीवनी न त माखे साँग्लो परेको नै छ, न त संकुचित नै छ । वरु यसले सत्य र आध्यात्मिक मार्गको वास्तविक दिग्दर्शन गराउँदछ ।

कार्यारम्भ गर्न असमर्थता र साहस:-

श्री हेमाड पन्तलाई यो कार्यको लागि आफू उपयुक्त पात्र होइन भन्ने विचार आयो । म त आफ्नो परममित्रको जीवनीसँग पनि राम्ररी परिचित छैन, न त आफ्नै प्रकृति (स्वभाव) सँग परिचित छु । अनि फेरि म जस्तो मूढ (मूर्ख) बुद्धि भएको व्यक्तिले एउटा महान् सन्त

पुरुषको जीवनी लेख्ने दुस्साहस कसरी गर्न सक्तछ । अवतारहरूको स्वभावको वर्णनमा वेदहरू पनि आफ्नो असमर्थता प्रकट गर्दछन् । कुनै सन्तको चरित्र जान्नको लागि आफै नै पहिले सन्त हुनु अत्यन्त आवश्यक छ । फेरि म त बहाँको गुणगान गर्नको लागि सर्वथा आयोग्य नै छु । सन्तको जीवनी लेख्नु एउटा महान् कठिन कार्य हो । यसको तुलनामा सातै समुद्रको गहिराई नाप्न र त्यस्तै आकाशलाई कपडाले ढाक्नु पनि सजिलो छ । यो कार्य आरम्भ गर्नको लागि ठूलो साहसको आवश्यकता छ । कहीं यस्तो नहोओस् कि चारजनाको अगाडि हाँसोको पात्र बन्नु परोस् । यसैकारण श्री साईबाबाको कृपा प्राप्त गर्नको निमित्त म ईश्वरसँग प्रार्थना गर्न लागें ।

सन्त चरित्र रचना गर्नेसँग भगवान् परमात्मा अति प्रसन्न हुनुहुन्छ, भन्ने भनाइ महाराष्ट्रक सन्त श्रेष्ठ श्री ज्ञानेश्वर महाराजको छ । तुलसीदासजीले पनि भन्नु भएको छ- “साधु चरित शुभ सरिसकपासू । निरस विषद गुणमय फलजासू ॥ जो सहि दुःख परछिद दुरावा । वन्दनीय जेहि जग जसपावा” ॥ अर्थात् सज्जनको चरित्र कपास जस्तो असल हुन्छ किनभने जसको फल (परिणाम र फल) नीरस (संसारको सुखसँग विमुख र रूखा) भएर पनि विशद (स्वच्छ र सेतो) भईकन गुणमय (हितकारक र धागोमय) हुन्छ, जो कपास तुल्य भएको सज्जन व्यक्ति आफूले दुःख सहेर पनि अर्काको छिद्र (गोप्य अङ्ग र बिग्रने मौका) ढाकिदिन्छ र त्यसैले गर्दा दुनियाँमा तारीफ गर्न लायक भएको कीर्ति पाएको हुन्छ । भक्तहरूको पनि सन्तहरूको सेवा गर्ने इच्छा भैरहेको हुन्छ । सन्तहरूको कार्य पूर्ण गराउने प्रणाली (तरीका) पनि विचित्र नै हुन्छ । खास रूपमा प्रेरणा त सन्तनै गर्ने गर्छन, भक्त त निमित्त मात्र या भन्नोस् कि कार्यपूर्तिको लागि एउटा यन्त्रमात्र हो । उदाहरणार्थ शक संवत् 1700 मा कवि महीपति लाई सन्त चरित्र लेख्ने प्रेरणा भयो । सन्तहरूले भित्री प्रेरणा गर्नु भयो र कार्यपूर्ण भयो । यस्तै किसिमले शक सम्वत् 1800 मा श्रीदास गणूको सेवा स्वीकार भयो । महीपतिले चार काव्य रचे, भक्त वियज, सन्तवियज, भक्त लीलामृत र सन्त लीलामृत । अनि दासगणूले खालि दुईवटा-भक्त लीलामृत र सन्तकथामृत-जसमा आधुनिक सन्तहरूका चरित्रहरूको वर्णन छ । भक्त लीलामृतको अध्याय 31,32 र 33 तथा सन्त कथामृतको 57 औं अध्यायमा श्री साईबाबाको मधुर जीवनी तथा अमूल्य

उपदेशहरूको वर्णन सुन्दर एवं रोचक ढंगले दिइएको छ । यिनको उद्धरण श्री साई लीला पत्रिकाको अंक 11, 12 र 17 मा दिइएको छ । पाठकहरूसँग यी पढ्नु हुन अनुरोध छ । यस्तै प्रकारले श्री साईबाबाका अद्भूत लीलाहरूको वर्णन एउटा ज्यादै सुन्दर सानो पुस्तिका श्री साई नाथ भजनमालामा गरिएको छ । यसको रचना वाब्दाकी श्रीमती सावित्री बाई रघुनाथ तेंडुलरकले गरेकी हुन् ।

श्री दासगणू महाराजले पनि श्री साईबाबा प्रति कैयौं मधुर कविताहरूको रचना गरेका छन् । एउटा अर्का भक्त अभीदास भवानी मेहताले पनि बाबाका केही कथाहरू गुजरातीमा प्रकाशित गरेका छन् । अब श्री साईनाथ महाराजको जीवनमा प्रकाश पार्ने यतिका साहित्य उपलब्ध हुंदा हुंदै फेरि एउटा अर्को एउटा ग्रन्थ “साई सच्चरित्र” रच्ने आवश्यकता नै कहाँबाट उत्पन्न भन्ने प्रश्न उठ्दछ । यसको उत्तर केवल यही छ कि श्री साईबाबाको जीवनी सागर (समुद्र) जस्तै अगाध (पार पाई नसकिने गहिरो) विस्तृत (चौडा) र अथाह छ । यदि त्यसमा गहिरो रूपले गोता लगाइयो भने ज्ञान तथा भक्तिरूपी अमूल्य रत्नको प्राप्ति सजिलैसँग हुन सक्छ, जसबाट मोक्ष चाहने व्यक्तिहरूको लागि ज्यादै लाभ हुनेछ । श्री साईबाबाको जीवनी वहाँको दृष्टान्त तथा उपदेश महान् आश्चर्यले परिपूर्ण छ । दुःख र दुर्भाग्यबाट ग्रस्त मनुष्यहरूलाई यसबाट शान्ति र सुख प्राप्त हुनेछ । त्यस्तै यो लोक र परलोक दुवैमा नै निश्चयस् (मोक्ष) प्राप्ति हुने छ । यदि वैदिक शिक्षाको समान नै मनोरञ्जक र शिक्षाप्रद भएको श्री साईबाबाका उपदेशहरूलाई श्रवण तथा मनन गरियो भने भक्तहरूलाई आफ्नो मनमा चाहे अनुसारको फल प्राप्ति हुन जानेछ । अर्थात् ब्रह्मबाट अभिन्नता, अष्टाङ्ग योगको सिद्धि र समाधि, आनन्द आदिको प्राप्ति सजिलैसँग हुन जाने छ । यो सोचेर नै मैले चरित्रका कथाहरूलाई संकलित (जम्मा) गर्न प्रारम्भ गरिदिएँ । साथै मेरो लागि सबभन्दा उत्तम साधना पनि केवल यही हो । जो भोला-भाला प्राणी श्री साईबाबाको दर्शनबाट आफ्ना आँखा सफल पार्ने सौभाग्यबाट बन्चित भएका छन् उनीहरूलाई यो चरित्र ज्यादै आनन्ददायक लाग्ने छ भन्ने यो विचार पनि आयो । यसैले मैले श्री साईबाबाका उपदेश र दृष्टान्तहरू खोज्न प्रारम्भ गरि दिएँ जो वहाँको असीम र स्वतः (आफै आफ प्राप्त) आत्मानुभूतिहरूको निचोड थियो । बाबाले मलाई प्रेरणा

दिनुभयो र मैले पनि आफ्नो अहंकारलाई वहाँका श्री चरणमा समर्पित गरिदिँ। अनि मैले अब मेरो बाटो अत्यन्त सजिलो हुन गयो र बाबाले मलाई यो लोक र परलोकमा सुखी बनाइ दिनु हुनेछ भन्ने सोचें।

म स्वयं बाबाको आज्ञा प्राप्त गर्ने साहस गर्न सक्तैनर्थे । यसैले मैले बाबाका अन्तरङ्ग भक्तहरू मध्येका उपनाम “शामा” हुने माधवरावसँग यसको लागि प्रार्थना गरें । उनले यो कामको लागि श्री साईबाबासँग विनम्र शब्दमा यस्तो प्रकारले प्रार्थना गरिदिए “यहाँ अण्णा साहेब हजूरको जीवनी लेख्न, अति उत्सुक हुनुहुन्छ । तर कृपया हजूरले म एउटा फकीर हुँ त्यसैले मेरो जीवनी लेख्ने नै के आवश्यकता छ र ? नभनी दिनु होला । केवल हजूरको कृपा र अनुमतिबाट नै यहाँले लेख्नसक्नु हुनेछ, अथवा हजूरका श्रीचरणको पुण्य प्रतापले नै यो कार्यलाई सफल बनाइ दिनेछ । हजूरको अनुमति तथा आशीर्वादको अभावमा कुनै कार्य पनि यश (कीर्ति) दिने हुन सक्तैन । यो प्रार्थना सुनेर बाबालाई दया आयो । वहाँले आश्वासन र विभूति दिएर आफ्नो वरद-हस्त (वरदिने हात) मेरो शिरमा राख्नु भयो र भन्नु भयो “यिनीलाई जीवनी र दृष्टान्तहरू एकत्रित गरेर लिपिबद्ध गर्न देऊ । म यिनलाई सहायता गर्नेछ । म आफैले नै आफ्नो जीवनी लेखेर भक्तहरूको इच्छापूर्ण गर्नेछ । तर यिनले आफ्नो “अहम्” त्यागेर मेरो शरणमा आउनु पर्छ । जसले आफ्नो जीवनमा यस प्रकारको आचरण गर्दछ, त्यसलाई म ज्यादै धेरै सहायता गर्छु । मेरो जीवन-कथाको कुरा त सजिलो छ । मत यिनलाई घरमा बसेर नै अनेक प्रकारले पुन्याउँदछु । जैले यिनको “अहम्” पूरासँग गैसक्नेछ र खोज्दा लेश मात्र पनि पाइने छैन त्यतिबेला म यिनको अन्तःकरणमा प्रकट भएर आफैले नै आफ्नो जीवनी लेख्नेछु । मेरो चरित्र र उपदेशहरूको श्रवण मात्रले नै भक्तहरूका हृदयमा श्रद्धा जाग्न गएर सजीलैसँग आत्मानुभूति तथा परमानन्दको प्राप्ति हुन जाने छ । ग्रन्थमा आफ्नो मतको प्रतिपादन र अरूको खण्डन तथा अरू कुनै विषयको पक्ष या विपक्षमा व्यर्थको वादविवाद गर्ने कुचेष्टा हुनु हुन्न ।”

अर्थपूर्ण उपाधि “हेमाड पन्त” :-

“वादविवाद” शब्दले मैले पाठकहरूलाई “हेमाड पन्त” उपाधि कसरी प्राप्त भयो भन्ने कुराको वर्णन गर्ने छु भनी वचन दिएको सम्झना भयो। अब म त्यसकै वर्णन गर्नेछु। श्री काका साहेब दीक्षित र नाना साहेब चाँदोरकर मेरा अति घनिष्ठ मित्र मध्येका थिए। उनीहरूले मलाई शिरडी गएर श्री साईबाबाको दर्शनको लाभ उठाउन अनुरोध गरे। मैले उनीहरूलाई वचन दिएँ, तर केही बाधा आउनाको कारणले मेरो शिरडी यात्रा स्थगित हुन गयो। मेरा एउटा घनिष्ठ मित्रका छोरा लोनावालामा रोगग्रस्त भए थिए। उनले सबै सम्भव आधिभौतिक र आध्यात्मिक उपचार गरे तर सबै प्रयत्न निष्फल भए। ज्वरो कुनै प्रकारले पनि कम भएन। आखिरमा उनले आफ्ना गुरुदेवालाई उसको (छोराको) सिरानमा बसाए। तर परिणाम पहिलेको जस्तै नै भयो। यो घटना देखेर जब गुरु एउटा बालकको प्राणको पनि रक्षा गर्त असमर्थ हुन्छन् भने उनको उपयोगिता नै के भयो त? भन्ने विचार आयो मलाई। अनि जब गुरुमा सामर्थ्यनै छैन भने शिरडी जानाले के काम भयो त? यस्तो सोचेर मैले यात्रा स्थगित गरिदिएँ। परन्तु जो हुने कुरा छ त्यो भएर नै छाड्छ। प्रांताधिकारी नाना साहेब चाँदोरकर बसईको दौडाहामा जाँदै थिए। उनी ठाणाबाट दादर पुगेर बसई जाने गाडीको प्रतीक्षा गरिरहेका थिए त्यसैबेला बांद्रा लोकल आइपुग्यो। यसमा बसेर उनी बांद्रा पुगे र शिरडी यात्रा स्थगित गरेकोमा मलाई ठडै पक्के। नाना साहेबको तर्क मलाई उचित तथा राम्रो जस्तो लाग्यो र यसैको फलस्वरूप मैले त्यही रातमै शिरडी जाने निश्चय गरी आफ्नो सामान बाँधेर शिरडीतर्फ प्रस्थान गरिहालें। मैले सिधै दादर गएर त्याहाँबाट मनमाडको गाडी पक्किने कार्यक्रम बनाएँ। यही अटोट गरी मैले दादर जाने गाडीको डिब्बामा प्रवेश गरें। गाडी छुट्ने लागेको थियो त्यस्तैमा एउटा मुसलमान मेरो डिब्बामा आयो र मेरो सामान देखेर मेरो गन्तव्यस्थान (जाने ठाउँ) साधन लाग्यो। मैले आफ्नो कार्यक्रम उसलाई बताइदिएँ। उसले मलाई मनमाडको गाडी दादरमा खडा हुँदैन। यसैले सिधै बोरी बन्दर भएर जानोस् भन्यो। यदि यो साधारण घटना नघटेको भए म आफ्नो कार्यक्रम अनुसार भोलिपल्ट शिरडी पुग्न नसक्नाको कारणले अनेक प्रकारको शंका कुशंकाहरूबाट घेरिन्थेँ। तर यस्तो घट्नु थिएन। भाग्यले साथ दियो र भोलिपल्ट 1-10 बजेभन्दा पहिले नै म शिरडी पुगें। यो सन् 1890 को कुरा

हो, जहिले परदेशी भक्तहरूलाई बस्नको निमित्त साठेबाडा मात्रा एउटा स्थान थियो। टाँगाबाट उत्रेपछि म साईबाबा को दर्शनको लागि बडो लालायित थिएँ। त्यसैबेला भक्त प्रवर तात्या साहेब नूलकर मसजिदबाट फर्कदै थिए। उनले बताए “यति बेला श्री साईबाबा मसजिदको मोठमा हुनुहुन्छ। अहिले खालि वहाँको प्रारम्भिक दर्शन गर्नुोस्, अनि फेरि स्नान आदि समाप्त भएपछि सुविस्तासँग भेट गर्न जानोस्” यो सुन्नासाथ म दौडेर गएँ र बाबाको चरण वन्दना (पाउको ढोग) गरें। मेरो प्रसन्नताको पाराबार नै भएन। मलाई के मिलेन र ? मेरो शरीर उल्लसित (प्रसन्नतापूर्ण) जस्तो भयो। भोक र प्यासको ख्याल नै हराउँदै गयो। जुनक्षणबाट वहाँको भवविनाशक (संसार हटाउने) चरणहरूको स्पर्श प्राप्त भयो त्यति बेलादेखि मेरो जीवनमा एउटा नयाँ आनन्दको प्रवाह हुन लाग्यो। एउटा नयाँ उमंग आयो। जस-जसले मलाई बाबाको दर्शनार्थ प्रेरणा, प्रोत्साहन र सहायता पुऱ्याए, तिनीहरूप्रति मेरो हृदयले बारम्बार कृतज्ञताको अनुभव गर्न लाग्यो। म सधैंभरको लागि उनीहरूको ऋणी भएँ। उनीहरूको यो उपकार म कैल्यै भुल्न सक्ने छैन। खासरूपमा उनीहरू नै मेरा स्वजन हुन् र उनीहरूको ऋणबाट म कहिल्यै पनि मुक्त हुन सक्ने छैन। मैले सधैं उनीहरूको स्मरण गरेर उनीहरूलाई मानसिक प्रणाम गरेको हुन्छु। मेरो अनुभवमा आएको कुरा के छ भने साईको दर्शनमा नै विचार परिवर्तन भै पछिल्लो जन्मको कर्मको प्रभाव तुरुन्तै मन्द हुन लाग्दछ। अनि विस्तार विस्तार अनाशक्ति (अशाक्तिहीन) हुन जाने र सांसारिक भोगहरूबाट वैराग्य बढ्न जान्छ। केवल बितेका जन्महरूका शुभ संस्कार एकत्रित भएर नै यस्तो दर्शन पाउन सजिलो हुन सक्छ। पाठकहरू हो ! म तपाईंहरूसँग शपथ हालेर (किरिया खाएर) भन्छु कि यदि तपाईंहरूले श्री साईबाबालाई एक नजरभर देख्नु भयो भने तपाईंहरूलाई सम्पूर्ण विश्व नै साईमय देखिन लाग्ने छ।

गरमागरम बहस :-

शिरडी पुग्दाको पहिलो दिनमै बालासाहेब र मेरोबीच गुरुको आवश्यकता उपर वादविवाद चलन गयो। मेरो मत यस्तो थियो- “स्वतन्त्रता त्यागेर पराधीन किन हुनु पर्‍यो। तयस्तै जब कर्म गर्नु पर्छ भने गुरुको आवश्यकता कहाँ रह्यो ? प्रत्येक व्यक्तिले पूरा प्रयत्न गरेर आफैं अगाडि बढ्नु उचित छ। गुरुले शिष्यको लागि गर्छन् नै के र ? उनी त

आरामसँग निद्राको आनन्द लिन्छन ।” यस्तो किसिमले मैले स्वतन्त्रताको पक्ष लिएँ र बालासाहेबले प्रारब्धको । उनले भने-“जो विधिले लेखेको छ त्यो घटेरै छोड्छ । यसमा उच्चकोटिका महापुरुषहरू पनि असफल भएका छन् । कहावत नै छ-मेरो मनमा केही अरू नै छ, विधिको केही अरू नै । फेरि सल्लाहपूर्ण शब्दमा भने” भो भाइसाहेब यो बोझ विद्वता छोड्नोस् । यो अहंकारले तपाईंलाई केही पनि सहायता गर्न सक्तैन । यस किसिमले दुवैपक्षका खण्डन-मण्डनमा लगभग एक घण्टा वित्त गयो र सधैंको जस्तै केही निष्कर्ष (नतीजा) निकलन सकेन । यसैले तंग र विवश भएर विवाद स्थगित गर्नु पर्‍यो । यसको परिणामस्वरूप मेरो मानसिक शान्ति भंग हुन गयो । साथै मलाई घोर दैहिक बुद्धि र अहंकार नहटिन्जेलसम्म विवाद हट्ने संभवै हुँदैन भन्ने अनुभव भयो । वास्तवमा यो अहंकार नै विवादको जड हो । जुनबेला अरू व्यक्तिहरूको साथमा म मसजिद गएँ त्यसै बखतमा बाबाले काका साहेबलाई सम्बोधन गरेर प्रश्न गर्नु भयो । “साठेवाडामा के चलिरहेको थियो ? के विषयमा विवाद भएको थियो ? फेरि म तिर दृष्टि दिएर यी हेमाड पन्तले के भने ?” भन्नु भयो । यी शब्द सुनेर मलाई बढी अचम्म लाग्यो । साठेबाडा र मसजिदमा प्रशस्त फरक छ । सर्वज्ञा या अन्तर्यामी नभैकन बाबालाई विवादको ज्ञान कसरी हुन सक्तथ्यो ?

हेमाड पन्त भन्ने नामले मलाई किन सम्बोधन गर्नु हुन्छ भनेर म सोच्न लगें । यो शब्द त हेमाद्रि पन्तको अपभ्रंश हो । हेमाद्रि पन्त देवगिरिका यादव राजवंशका महाराज महादेव र रामदेवका विख्यात मन्त्री थिए । उच्चकोटिका विद्वान् तथा ज्यादै असल स्वभावका उनी “चतुर्वर्ग चिन्तामणि” (जसमा आध्यात्मिक विषयहरूको विवेचन छ) र “राजप्रशक्ति” जस्ता उत्तम काव्यहरूका रचयिता थिए । उनैले नै हिसाब-किताब राख्ने नयाँ प्रणालीको आविष्कार गरेका थिए र बही खाता पद्धतिलाई जन्म दिएका थिए । कहाँ म यसको विपरीत एक अज्ञानी मूर्ख र मंदबुद्धिको छु । यसैले मलाई यो विशेष उपाधिले विभूषित गर्नुको तात्पर्य के हो ? भन्ने कुरा मेरो समझमा आउन सकेन । गहिरो विचार गरेपछि म यो निष्कर्षमा पुगेँ कि कही म भविष्यमा सधैंको लागि अभिमान-शून्य तथा विनम्र हुन जाऊँ

भन्ने सोचेर मेरो अहंकार चूर्ण पार्नको लागि त बाबाले यो अस्त्रको प्रयोग गर्नु भएको होइन ? अथवा कहीं मेरो वाक्चातुर्यको उपलक्ष्यमा यो मेरो प्रशंसा त होइन?

भविष्यतिर नजर दिदा बाबाद्वारा “हेमाड पन्त” को उपाधिले विभूषित गर्नु कस्तो अर्थपूर्ण र भविष्य गोचर (पछिको कुरा देखने) थियो भन्ने कुरा स्पष्ट हुन्छ। कालान्तरमा दामोलकरले “श्री साईबाबा संस्थान” को प्रबन्ध कस्तो सुचारुरूपले तथा विद्वत्तापूर्ण ढंगले गरेका थिए तथा हिसाब-किताब आदि कस्तो उत्तम प्रकारले राखे, अनि साथसाथै कसरी महाकाव्य “साई सच्चरित्र” को रचना पनि गरे भन्ने कुरा सर्व विदितै छ। “साई सच्चरित्र” 8 नामको यो ग्रन्थमा ज्ञान, भक्ति, वैराग्य, शरणागति (आफ्नो रक्षाको लागि शरणामा जानु) र आत्मनिवेदन (आफ्नो तन, मन, धन आफ्नो आराध्यदेवलाई अर्पण गरिदिनु) आदि समावेश (एमत्रित) गरिएका छन्।

गुरूको आवश्यकता:-

यस विषयमा बाबाले के उद्गार प्रकट गर्नु भयो भन्ने कुरा हेमाड पन्तद्वारा लेखिएको कुनै लेख या स्मृतिपत्र प्राप्त भएको छैन। तर काका साहेब दीक्षितले यस विषय उपर आफ्नो लेख प्रकाशित गरेका छन्। बाबासँग भेट गरिएको भोलिपल्ट “हेमाड पन्त” र काका साहेबले मसजिदमा गएर घर फर्कने अनुमति मागे। बाबाले स्वीकृति दिनुभयो। कसैले प्रश्न गर्‍यो- “बाबा कहाँ जाऊँ?”

उत्तर मिल्यो-माथि जाऊ

प्रश्न-मार्ग (बाटो) कस्तो छ?

बाबा- अनेक पंथ (बाटा) छन्। यहाँबाट पनि एक मार्ग छ। तर यो मार्ग दुर्गम छ। साथै सिंह ब्याँसा पनि भेटिन्छन्।

काका साहेब- यदि पथ प्रदर्शक (बाटो देखाउने) पनि साथ भएमा त?

बाबा- “त्यसो भए त कुनै कष्ट हुने छैन। मार्ग प्रदर्शकले तिमीलाई सिंह, ब्याँसा र गहिरा खडलहरूबाट रक्षा गरेर तिमीलाई सिधै निर्दिष्ट स्थानमा पुऱ्याई दिनेछ। तर ऊ नभएमा जंगलमा बाटो भुल्ने या खाडलमा गिर्न जाने सम्भावना हुन्छ।” दामोलकर पनि उपर्युक्त प्रसंगको समयमा त्यहीँ उपस्थित थिए। बाबाले भनिरहनु भएको त्यो “गुरूको आवश्यकता

किन छ?" भन्ने यो प्रश्नको उत्तर हो भन्ने उनले सोचे। साई लीला भाग 1 संख्या 5 पृष्ठ 47 अनुसार अब कहिल्यै पनि स्वतन्त्र या परतन्त्र व्यक्ति आध्यात्मिक विषयहरूको लागि कस्तो सिद्ध हुन्छ भन्ने यो विषयमा वाद-विवाद गर्ने छैन भन्ने कुरा मनमा निश्चय गरे। किनभने वास्तविक अर्थमा परमार्थलाभ केवल गुरुको उपदेश पालन गर्नुमा नै रहेको हुन्छ। यी उपदेशको वर्णन मूल काव्य-ग्रन्थको यही अध्यायमा गरिएको छ। त्यसमा श्रीराम, श्रीकृष्ण महान् अवतारी हुँदा हुँदैमा पनि आत्मानुभूतिको लागि श्रीरामलाई आफ्ना गुरु वशिष्ठको र श्रीकृष्णलाई आफ्ना गुरु सांदीपनिको शरणमा जानु परेयो। यो मार्गमा उन्नति प्राप्त गर्नको लागि केवल श्रद्धा र धैर्य यी दुई गुण सहायक हुन्छन् भनी लेखिएको छ।

श्री सद्गुरु साईनाथमा अर्पणहोस् ।
मंगल होओस् ॥